انبار نفت شهران/ عکس: خبرگزاری صدا و سیما

اتاق بازرگانی و سازمان حفاظت محیط زیست در مسیر یک اقدام مشترک

خسارت‌های جنگ به طبیعت ایران به کاپ ۳۱ می‌رود

گزارش

زهرا کشوری
دبیر گروه زیست‌بوم

سازمان حفاظت محیط زیست در آستانه برگزاری اجلاس کاپ ۳۱ در ترکیه، پیگیری بین‌المللی خسارت‌های زیست‌محیطی ناشی از جنگ تحمیلی اخیر را در دستور کار قرار داده؛ پیگیری‌ای که به گفته شینا انصاری، رئیس این سازمان، نیازمند روایت مستند، گزارش‌های فنی، آمار دقیق و همراهی وزارت امور خارجه است. همزمان محمود نجفی‌عرب، رئیس اتاق بازرگانی تهران، از آمادگی اتاق برای استفاده از ظرفیت مجامع بین‌المللی از جمله ICC خبر داده و با اشاره به اجلاس پیش روی اتاق‌های بازرگانی کشورهای اسلامی در آنکارا، از انصاری خواست یکی از معاونان سازمان حفاظت محیط زیست را برای طرح موضوع خسارت‌های زیست‌محیطی جنگ در این نشست همراه هیأت اتاق بازرگانی اعزام کند.

کارشناسان اتاق بازرگانی تهران دلنگرانند که کشورهای حاشیه خلیج فارس بتوانند از فرصت‌های پیش آمده در مجامع بین‌المللی علیه ایران استفاده کنند. آنها یادآور شدند برخی از کشورهای همسایه توانسته‌اند از نهاد بین‌المللی مرتبط با ناوگان هوایی جهانی برای هدف قرار گرفتن هواپیماهای این کشورها در حمله دفاعی ایران، علیه کشور ما حکم بگیرند، در حالی که هواپیماهای غیرنظامی ایران نیز در حمله متجاوزانه رژیم آمریکایی-صهیونیستی مورد حمله قرار گرفت.

دلنگرانی کارشناسان و مسئولان اتاق بازرگانی تهران و سازمان حفاظت محیط زیست کشور در نشستی که تشکیل دادند به همین جا ختم نمی‌شود؛ آنها در بازسازی جنگ خواستار جلوگیری از جانمایی‌های اشتباه شدند و تأکید کردند برخی از صنایع که در جنگ‌های ۱۲ روزه و رمضان مورد حمله قرار گرفت، باید از شهر تهران خارج و در یک فاصله ایمن ساخته شود. خسارت‌هایی که آمارهای مطرح شده از سوی مسئولان شهری تهران در این جمع نشان از خسارت بالای جنگ تنها به تهران دارند. هرچند این خسارت‌ها که تنها به شهر تهران محدود نمی‌شود و تمام وسعت کشور را دربرمی‌گیرد، باید در مجامع بین‌المللی مطرح شود.

استفاده از فرصت کاپ ۳۱

شینا انصاری، معاون رئیس‌جمهور، در واکنش به این دلنگرانی‌ها، به موضوع حضور جمهوری اسلامی ایران در کاپ ۳۱ (COP31) که قرار است در آبان‌ماه امسال در ترکیه برگزار شود، اشاره کرد و گفت: «دغدغه‌ای که درباره آثار و پیامدهای زیست‌محیطی جنگ تحمیلی اخیر در این اجلاس مطرح شد، کاملاً بجا و قابل توجه است. طبیعی است که کشور ما بخواهد مشکلات محیط زیستی ناشی از جنگ تحمیلی سوم را با صدای بلند بیان کند. البته طرف مقابل نیز روایت‌های خود را دارد، بنابراین لازم است با آمادگی کامل و به صورت گزارش‌های مستند و مستدل در این اجلاس حضور پیدا کنیم.»

ایجاد یک کارگروه مشترک

رئیس سازمان حفاظت محیط زیست تأکید کرد: «این موضوع مستلزم آن است که یک کارگروه مشترک میان سازمان حفاظت محیط زیست و اتاق بازرگانی شکل بگیرد تا بتوانیم به صورت هماهنگ و تخصصی این مسأله را دنبال کنیم.»

وی در ادامه گفت: «چندی پیش جلسه‌ای با مستندسازان برگزار کردیم و از آنان خواستیم به صورت تصویری، بخشی از مشکلات و خسارات را روایت کنند؛ چرا که تصویر می‌تواند روایت را ملموس‌تر و قابل درک‌تر کند. تهیه یک ویدیوی کوتاه و مستند از آنچه بر کشور گذشته و نمایش آن در اجلاس، می‌تواند بسیار مؤثر باشد.»

انصاری افزود: «علاوه بر روایت تصویری، لازم است گزارش‌های ما دقیق، مستند، همراه با آمار و ارقام و پشتوانه کارشناسی باشد. این موضوع نیازمند کار فنی و تخصصی است و زمان نیز بسیار محدود است؛ بنابراین باید هرچه سریع‌تر این کارگروه مشترک تشکیل شود.»

وی همچنین بر ضرورت حضور وزارت امور خارجه در این فرآیند تأکید کرد و گفت: «وزارت امور خارجه به‌عنوان یکی از بازیگران اصلی در این حوزه، حتماً باید در کنار ما باشد تا بتوانیم این موضوع را در سطح بین‌المللی به‌درستی پیگیری کنیم و کار مشترکی را پیش ببریم.»

محمود نجفی‌عرب، رئیس اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران نیز در تکمیل مباحث مطرح شده اظهار کرد: «از همان روزهای ابتدایی جنگ ۱۲ روزه و جنگ رمضان، در اتاق‌های بازرگانی به صورت فعال ورود کردیم و با تمام اتاق‌هایی که لازم بود مکاتبه شود، درباره خسارت‌های ناشی از جنگ در حوزه اقتصاد، صنعت و تولید مکاتبه داشتیم.»

وی افزود: «نامه‌های متعددی درباره خسارت‌های وارد شده به اقتصاد کشور، بویژه بخش تولید، تنظیم و ارسال شده است؛ از جمله از طریق اتاق بازرگانی بین‌المللی (ICC) و سایر مجاری مرتبط. این نامه‌ها امضا و ارسال و پیگیری‌های لازم نیز انجام شده است. با این حال شاید در حوزه محیط زیست به آن معنا که باید، ورودی جدی نداشته‌ایم.»

نجفی‌عرب با اشاره به اجلاس پیش‌رو در آنکارا گفت: «اجلاس اتاق‌های بازرگانی کشورهای اسلامی در آنکارا در پیش است و به نظر می‌رسد فرصت بسیار مناسبی باشد که در کنار مباحث تجاری، تولیدی و بازرگانی، موضوع آثار و خسارت‌های زیست‌محیطی جنگ نیز مطرح شود.» او از شینا انصاری خواست یکی از معاونان سازمان حفاظت محیط زیست را با هیأت اعزامی اتاق بازرگانی همراه کند تا موضوع تخریب محیط زیست ایران در دو جنگ تحمیلی اخیر مطرح شود.

نجفی‌عرب تأکید کرد: «اگر سازمان حفاظت محیط زیست عناوین و تیترهای اصلی خسارات زیست‌محیطی ناشی از جنگ را به صورت فنی، مستدل و حتی در قالب پیش‌نویس آماده کند، می‌توانیم آن را از طریق ICC و سایر مجاری بین‌المللی پیگیری کنیم. تجربه نشان داده است این مکاتبات بازتاب دارد.»

> برخی از صنایع که در جنگ‌های ۱۲ روزه و رمضان مورد حمله قرار گرفت، باید از شهر تهران خارج و در یک فاصله ایمن ساخته شود

جنگ رمضان چقدر خسارت به محیط زیست تهران زد؟

سعید تاجیک، رئیس کمیسیون انرژی و محیط زیست اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران، با اشاره به آثار زیست‌محیطی جنگ اخیر، گفت: «برآوردهای تازه نشان می‌دهد خسارت‌های ناشی از این جنگ از نظر انتشار آلاینده‌ها، معادل انتشار ۵ میلیون تن گاز گلخانه‌ای، یعنی به اندازه انتشار آلاینده‌های یک میلیون خودروی بنزینی در طول یک سال، مصرف برق حدود ۷۰۰ هزار واحد مسکونی و از بین رفتن حدود ۸۰ میلیون درخت است.»

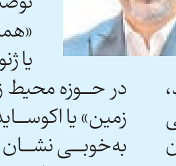

وی با بیان اینکه ابعاد واقعی این خسارت‌ها می‌تواند حتی فراتر از این ارقام باشد، افزود: «بسیاری از نهادها و سازمان‌های بین‌المللی برای کاهش انتشار، اهداف و استانداردهایی بسیار کمتر از این میزان را مبنا قرار می‌دهند، اما در عمل در برابر آثار زیست‌محیطی این جنگ، واکنش قابل‌توجهی نشان ندادند. مثلاً پروژه پر طمطراق عربستان یعنی «آرام کو» برای کاهش ۹ میلیون تن گاز گلخانه‌ای است.» تاجیک با اشاره به مفهومی که آثار محیط زیستی جنگ را توصیف می‌کند، تصریح کرد: «همان‌طور که از «نسل‌کشی» یا ژنوساید سخن گفته می‌شود، در حوزه محیط زیست می‌توان از «کشتن زمین» یا اکوساید سخن گفت؛ مفهومی که به‌خوبی نشان می‌دهد جنگ چه آسیب عمیقی به طبیعت و زیست‌بوم وارد می‌کند.»

رئیس کمیسیون انرژی و محیط زیست اتاق تهران ادامه داد: «در نتیجه این جنگ، تنها در شهر تهران نزدیک به ۴۱ هزار واحد مسکونی آسیب دیده و برآورد می‌شود حدود ۱۰ میلیون تن نخاله ناشی از تخریب‌ها ایجاد شده باشد؛ موضوعی که از نظر محیط زیستی و مدیریتی بسیار جدی است.» وی با انتقاد از سکوت نهادهای بین‌المللی در برابر این خسارت‌ها گفت: «در سطح دنیا، نشست‌ها و کمپین‌های زیادی درباره کنترل آلودگی، کاهش کربن و تعهدات زیست‌محیطی برگزار می‌شود و فشار زیادی هم بر کشورها وارد می‌کنند، اما در جریان این جنگ، هیچ بیانیه جدی یا محکومیتی از سوی نهادهای بین‌المللی محیط زیستی صادر نشد.»

باران سیاه

تاجیک با اشاره به رخداد باران سیاه در تهران و آلودگی برخی سواحل جنوبی کشور در جریان جنگ، افزود: «با وجود این حوادث، واکنش بین‌المللی درخور توجهی دیده نشد. او در عین حال از اقدام سازمان حفاظت محیط زیست و خانم انصاری، معاون رئیس‌جمهور، در ارسال نامه و اطلاع‌رسانی به نهادهای بین‌المللی قدردانی کرد و گفت این پیگیری‌ها ارزشمند بوده است.»

وی تأکید کرد: «مستندسازی دقیق خسارت‌ها اهمیت زیادی دارد و می‌تواند در آینده برای کشور مفید باشد. باید گزارشی جامع و کامل از اتفاقات و خسارت‌های زیست‌محیطی این جنگ تهیه شود تا بتوان آن را به‌عنوان سندی قابل اتکا در مجامع بین‌المللی ارائه کرد.»

کدام مناطق پایتخت بیشتر هدف دشمن قرار گرفتند؟

علی نصیری، رئیس سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران، با اشاره به ابعاد حملات صورت‌گرفته به پایتخت در جریان جنگ تحمیلی اخیر، گفت: «در جنگ تحمیلی سوم، پایتخت زیبای کشور، شهر تهران، با ۶۵۳ مورد اصابت مواجه شد. منظور از این عدد، تعداد پرتابه‌ها نیست، بلکه دفعات حملات ثبت‌شده در سطح شهر تهران است. آمار پرتابه‌ها را نداریم. این آمار دفعات حمله است. گاهی ممکن است در یک حمله ۱۰ موشک پرتاب شده باشد.»

وی افزود: «در همین حملات اخیر (خرداد ماه جاری)، شهر تهران سه نوبت حمله را تجربه کرد و در مجموع، ۶۵۳ مورد اصابت در مناطق مختلف شهر تهران ثبت شد. در میان مناطق تهران، منطقه ۴ با ۹۰ مورد اصابت در صدر قرار دارد. پس از آن، منطقه ۲۱ با ۶۳ مورد اصابت، منطقه یک با ۵۷ مورد اصابت، منطقه ۲۲ با ۵۵ مورد قرار دارند. در انتهای این فهرست، مناطق ۱۷ با ۳ اصابت، ۱۰ با ۵ اصابت و ۱۶ با ۶ مورد اصابت، ثبت شده‌اند.» نصیری با تأکید بر گستردگی درگیری تهران در این جنگ اظهار کرد: «برخلاف جنگ ۱۲ روزه، در جنگ تحمیلی اخیر، هر ۲۲ منطقه شهر تهران درگیر شدند. در واقع، در وسعت مناطق شهرداری تهران، جایی نبود که به نوعی با جنگ مواجه نشده باشد. این نکته بسیار مهم است؛ چراکه جنگ ۱۲ روزه، به‌نوعی برای ما تمرین و تجربه‌ای برای جنگ دوم شد و در جنگ اخیر، دستگاه‌های عملیاتی و امدادی بسیار بهتر ظاهر شدند.»

اقامت ۳ هزار خانوار در هتل

نصیری با اشاره به اسکان شهروندان آسیب‌دیده گفت: «در جریان این بحران، بیش از ۳ هزار خانوار (بیش از ۹ هزار نفر) در ۴۶ هتل و مجتمع اقامتی اسکان داده شدند. حتی الان هم ۱۳۸۵ خانوار و ۴ هزار و ۴۵۰ نفر همچنان در همین ۴۶ مرکز اقامتی حضور دارند.»

او به خسارت‌های ساختمانی واردشده به بخش غیرنظامی و غیردولتی (خانه مردم) اشاره کرد و گفت: «خسارت‌های ساختمانی وارد شده به واحدهای غیرنظامی و غیردولتی در تهران، حدود ۵۱ هزار واحد مسکونی را شامل می‌شود. عدد دقیق آن ۵۰ هزار و ۸۴۹ واحد مسکونی است. البته منظور از واحد، یک واحد در آپارتمان است؛ برای برآورد تقریبی تعداد ساختمان‌ها می‌توان این عدد را حدوداً بر چهار تقسیم کرد.»

وی افزود: «از این تعداد، حدود ۴۰ هزار واحد تنها نیازمند تعمیرات و تغییرات جزئی بودند. آن اوایل که تهران تعطیل بود و شیشه‌برها نبودند، به مردم پلاستیک داده می‌شد، بعد بازار سیاه شیشه را شکستیم و کارخانجات و اصناف وسط آمدند، اتاق بازرگانی کمک کرد و الان کار ۹۸ درصد پیشرفته داشته است. نزدیک ۸ هزار و ۹۲۰ واحد نیازمند تعمیرات متوسط بودند که ۸۹ درصد آنها تعیین تکلیف شده و تعمیر شده‌اند. در این میان، ۴۵۵ واحد نیازمند مقاوم‌سازی و اقدامات جدی‌تر بودند. ۲۰۰۲ واحد هم نیازمند تخریب و نوسازی هستند. افزون بر آمار اولیه‌ای که در روزهای نخست اعلام شد، باید موضوع نخاله‌های ساختمانی نیز به‌طور جداگانه محاسبه شود؛ چرا که این مسأله یکی از ابعاد مهم و بزرگ زیست‌محیطی این بحران است.»

فقدان سایت استاندارد برای دفن زباله‌ها

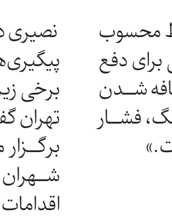

نصیری با اشاره به چالش نخاله‌های ساختمانی در تهران گفت: «شهر تهران همین حالا نیز در زمینه نخاله‌های ساختمانی، محل‌های دفن و سایت‌های دفع، با مشکل مواجه است. این موضوع از چالش‌های روزمره میان سازمان حفاظت محیط زیست، شهرداری و سایر دستگاه‌های مرتبط محسوب می‌شود. سایت‌های استاندارد کافی برای دفع این حجم از نخاله وجود ندارد و با اضافه شدن نخاله‌های ناشی از تخریب‌های جنگ، فشار بیشتری به این حوزه وارد شده است.»

فرآیند قضایی نخاله‌ها

وی توضیح داد: «یک‌بار نخاله‌ها و پسماندها جمع‌آوری و به‌صورت موقت در فضاهای محلی دپو می‌شود. علت این موضوع آن است که در برخی موارد، فرآیندهای قضایی باید طی شود. برای مثال، ممکن است مدارک شهروندان، دلار، اسناد ملکی، شناسنامه، اسناد هویتی یا مدارک دیگر زیر آوار باقی مانده باشد یا درباره اموال و اسناد ادعاهایی مطرح شود. در چنین شرایطی، حسب نظر مراجع ذی‌ربط، آوار و نخاله باید برای مدتی نگهداری شود تا خانواده‌ها و پرونده‌ها به‌تدریج تعیین تکلیف شده و سپس عملیات دفع نهایی در سایت اصلی (آبعلی یا غیره) انجام گیرد.»

نصیری تأکید کرد: «پسماند، یکی از ابعاد بزرگ زیست‌محیطی ماجراست. از سوی دیگر، فرآیند بازسازی نیز در حال شکل‌گیری است و خود این ساخت‌وسازها در شهر تهران، بار زیست‌محیطی و مدیریتی دیگری ایجاد می‌کند.»

لزوم خروج انبارهای نفت از تهران

رئیس سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران به مورد اصابت قرار گرفتن انبارهای نفت تهران نیز اشاره کرد و گفت: «یکی از موضوعات بسیار مهم در این جنگ، اصابت به انبارهای نفت تهران بود. در روز ۱۶ اسفندماه، حدود ساعت ۲۲ تا ۲۳ و در پنج دقیقه، تقریباً هر سه انبار نفت اصلی تهران مورد اصابت قرار گرفتند. در این حملات، ابتدا انبار نفت واقع در منطقه ۲۰ (ری) مورد اصابت قرار گرفت و همزمان، انبار نفت شهران و همچنین انبار نفت سوهانک نیز هدف قرار گرفتند. البته انبار نفت ری، در محدوده باقرشهر و حریم تهران قرار دارد؛ اما جنس انبارهای شهران و سوهانک به‌گونه‌ای است که در دل تهران و در مجاورت با بافت شهری قرار گرفته‌اند و همین موضوع، اهمیت و حساسیت زیست‌محیطی و ایمنی آنها را افزایش می‌دهد.»

نصیری در ادامه سخنان خود، با اشاره به سابقه پیگیری‌ها درباره مخاطرات ناشی از استقرار برخی زیرساخت‌های پرخطر در محدوده شهری تهران گفت: «ما سال‌هاست در این زمینه جلسه برگزار می‌کنیم. برای موضوع انبارهای نفت شهران، یک ماتریس ۳۵ بندی تهیه شده بود و اقدامات متعددی نیز در این زمینه انجام گرفت. سازمان پدافند غیرعامل نیز به این موضوع ورود جدی داشت و وزارت نفت هم تا حدودی همراهی‌هایی انجام داد. البته در این زمینه حرف‌های زیادی وجود دارد، اما همین اقدامات انجام‌شده باعث شد حادثه شهران سریع‌تر و بهتر از آن دو، مدیریت شود.»

اجازه ساخت انبار نفت شهران را در تهران ندهید

وی خطاب به رئیس سازمان حفاظت محیط زیست اظهار کرد: «من عاجزانه از شما و از همه بزرگان کشور خواهش می‌کنم که به این موضوع توجه ویژه داشته باشید. تأسیسات نفتی شهران، زمانی بیرون شهر قرار داشتند؛ در سال‌های ۱۳۵۳ و ۱۳۵۴، این نقاط خارج از محدوده شهری محسوب می‌شدند. اما در روند شهرسازی و توسعه شهری، به حریم‌ها، فاصله‌های ایمن و الزامات لازم کمتر توجه شده است. امروز دیگر این موضوع فقط یک مسأله محیط زیستی نیست، بلکه مسأله‌ای است که مستقیماً با جان و سلامت انسان‌ها ارتباط دارد.»

> همچنان پاره‌های مهمات در دل محیط زیست مثل رودبار قصران نیز قرار دارد. این مسأله، علاوه بر جنبه‌های ایمنی و امنیتی، می‌تواند از منظر زیست‌محیطی و مواد خطرناک نیز اهمیت داشته باشد

او به مکاتبه‌های پیشین درباره جا به جایی انبار نفت شهران اشاره کرد و گفت: «آن زمان به دلیل هزینه‌زا بودن جا به جایی یا انتقال انبار نفت شهران از تهران مخالفت می‌شد اما الان انباری وجود ندارد، بنابراین حالا بروند و انبار را در جای دیگری خارج از شهر بسازند. سوهانک هم همین وضعیت را دارد.»

نصیری با اشاره به صحنه‌های ناشی از هدف قرار گرفتن این زیرساخت‌های نفتی گفت: «واقعاً صحنه‌هایی که در برخی نقاط ایجاد شد، وحشتناک و آخرالزمانی بود. من پیش‌تر نیز در این باره مصاحبه کرده‌ام. الان انبار نفتی به نام سوهانک وجود ندارد. البته برخی از این تأسیسات قابل حذف نیستند و باید در شهر باقی بمانند، اما درباره بعضی دیگر مثل سوهانک و شهران، امروز زمان تصمیم‌گیری و جابه‌جایی فرا رسیده است. برخی از این مراکز را می‌توان از دل شهر خارج کرد و این موضوع باید به‌طور جدی دنبال شود.»

رئیس سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران سپس به چند نکته زیست‌محیطی ناشی از موشک‌های عمل کرده و نکرده اشاره کرد و گفت: «یکی از مسائل مهم، حجم باروت، گوگرد و ترکیباتی بود که در اثر حملات و انفجارها در هوای تهران آزاد شد. جاهایی که دشمن موشک سنگرشکن زد که تعداد آن زیاد نبود اما حجم گوگردی ایجاد کرد که بوی آن به راحتی استشمام می‌شد.» وی تأکید کرد: «به نظر من لازم است در این زمینه، مطالعات درازمدت سلامت انجام شود. باید بررسی شود که این حجم از مواد آزادشده در هوا چه پیامدهایی برای سلامت شهروندان، بویژه در بلندمدت، می‌تواند داشته باشد. چنین مطالعاتی باید سفارش داده شود و توسط مراجع تخصصی حوزه سلامت و محیط زیست دنبال شود.»

مهمات عمل نکرده

نصیری در ادامه به موضوع مهم مهمات عمل‌نکرده اشاره کرد و گفت: «نکته بعدی، مسأله موشک‌ها و مهمات عمل‌نکرده است. ما چنین مواردی داشته‌ایم و همچنان هم داریم. مثلاً به تازگی وجود این مهمات در منطقه اوشان فشم گزارش شد. همچنان پاره‌های مهمات در دل محیط زیست مثل رودبار قصران نیز قرار دارد. این مسأله، علاوه بر جنبه‌های ایمنی و امنیتی، می‌تواند از منظر زیست‌محیطی و مواد خطرناک نیز اهمیت داشته باشد.»

وی افزود: «موضوع مواد خطرناک در برخی اصابت‌ها بسیار جدی بود. در برخی مراکز دانشگاهی که مورد اصابت قرار گرفتند، ما با مسأله مواد خطرناک مواجه شدیم؛ زیرا در آزمایشگاه‌های دانشگاهی، انواع مواد شیمیایی نگهداری می‌شود. وقتی چنین مراکزی مورد هدف قرار می‌گیرند، امکان انتشار مواد خطرناک و ایجاد آثار منطقه‌ای نیز وجود دارد.» نصیری برای نمونه به یکی از این موارد اشاره کرد و گفت: «در یکی از مناطق، دود آبی‌رنگی آزاد شده بود. نمی‌دانم دقیقاً منشأ آن چه بود، اما تا مدتی در آن محدوده، بویژه در منطقه ۱۵، بوی تند و تیز کلر یا ترکیبات مشابه (آب ژاول) در هوا احساس می‌شد. این موضوع نشان می‌دهد که مسأله مواد خطرناک و تمهیدات مربوط به آن، در حوزه محیط زیست کمتر مورد توجه قرار گرفته است؛ شاید چون وسیع نیست اما مردم را به صورت منطقه‌ای تحت تأثیر قرار می‌دهد.»

فرصت پدیده آمده از دل تهدید

نصیری با اشاره به ضرورت تبدیل تهدید به فرصت اظهار کرد: «شاید اکنون فرصتی از دل این تهدید پدید آمده باشد که باید آن را جدی بگیریم. یکی از این فرصت‌ها، جابه‌جایی بسیاری از ساختارها و مراکز مخرب یا خطرناک است. ما مجبور نیستیم همه مراکز حساس و پرخطر را در دل شهر نگه داریم. برای مثال، ضرورتی ندارد که مراکزی مانند انستیتو پاستور یا برخی مراکز مشابه، در میانه بافت شهری مستقر باشند، زیرا بسیاری از این مراکز می‌توانند به نقاط مناسب‌تری منتقل شوند.»

احداث شهرهای زیرزمینی

وی در ادامه به توسعه فضاهای زیرسطحی در تهران اشاره کرد و گفت: «اکنون مدیریت شهری و مجموعه نیروهای مسلح، با جدیت در حال پیگیری و توسعه حوزه زیرسطحی هستند. موضوع فضاهای زیرسطحی و حتی احداث شهر زیرزمینی مثل پناهگاه‌ها نیز در دستور کار قرار گرفته است. این مسأله، هم نیازمند پیوست‌های محیط زیستی است و هم می‌تواند فرصتی ایجاد کند تا برخی فعالیت‌هایی که نباید روی سطح زمین و در معرض آسیب مستقیم باشند، در فضاهای امن‌تر و زیرسطحی ساماندهی شوند.» نصیری تأکید کرد: «در این زمینه نیز باید همزمان به موضوع پایداری و ملاحظات زیست‌محیطی توجه شود. توسعه زیرسطحی نباید بدون ارزیابی‌های لازم انجام گیرد و لازم است پیوست‌های محیط زیستی، ایمنی و پدافندی برای آن دیده شود.»

ایجاد سامانه پنل خورشیدی

او تأکید کرد: «الان فرصت ایجاد سامانه پنل خورشیدی و استفاده از ظرفیت‌های پاک تجدیدپذیر ضروری است. چون الان مردم معنای قطع برق را می‌دانند.»

نصیری با انتقاد از توصیه استفاده از موتورهای دیزل در زمان قطع برق هم گفت: «اول این که سوخت دیزل وجود ندارد، اگر هم وجود داشته باشد، همزمانی حجم بالای دیزل‌ها محیط زیست را آلوده می‌کند. پنل‌های خورشیدی الان امتیاز نیست، بلکه یک الزام است. ما باید پایداری را انجام بدهیم.»

لزوم آموزش به مردم

رئیس سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران به موضوع آموزش عمومی اشاره کرد و گفت: «به نظر من در حوزه محیط زیست، تا اندازه‌ای از موضوع آموزش عمومی غافل بوده‌ایم. مردم باید بدانند در چنین شرایطی چه کاری باید انجام دهند؛ آیا باید در معرض هوای آلوده یا مواد منتشرشده قرار بگیرند یا نه و آیا باید از محل فاصله بگیرند، یا این که از چه نوع ماسکی باید استفاده کنند و آیا در مواردی ماسک‌های معمولی کافی است یا ماسک‌های خاص و شیمیایی لازم می‌شود.»

وی افزود: «اینها موضوعاتی است که باید از قبل برای آنها آموزش داده شود. مردم باید بدانند در زمان وقوع چنین حوادثی چگونه از خود و خانواده‌شان محافظت کنند. آموزش عمومی، اطلاع‌رسانی درست و تدوین دستورالعمل‌های روشن می‌تواند بخش مهمی از تاب‌آوری شهر در برابر چنین بحران‌هایی باشد.»

تبعات جنگ بر ۱۰۰۰ هکتار باغ توت و خرمالوی تهران

> در محدوده شهران حدود ۸۰۰ تا ۱۰۰۰ هکتار باغات توت و خرمالو وجود دارد که از نظر ژنتیکی بسیار ارزشمند هستند و در واقع بخشی از ذخایر ژنتیکی کشور به شمار می‌آیند این باغات علاوه بر ارزش ژنتیکی، نقش مهمی در بهبود کیفیت هوای تهران دارند، تولید محصول می‌کنند و برای مردم منطقه نیز اشتغال ایجاد کرده‌اند

پیمان فلسفی، عضو هیأت رئیسه کمیسیون کشاورزی مجلس شورای اسلامی با اشاره به حملات انجام‌شده به زیرساخت‌های انرژی کشور از جمله انبار نفت شهران اظهار کرد: «به نظر می‌رسد بخشی از این آثار ماندگار باشد. خاک مناطق مورد اصابت نیز دچار آلودگی شدید شده است. بنابراین دو نوع آلودگی عمده که در نتیجه این حملات متوجه محیط زیست شده، آلودگی هوا و آلودگی خاک است که در مقیاس گسترده خسارت وارد کرده است.»

فلسفی در جلسه هم اندیشی اتاق بازرگانی تهران و سازمان حفاظت محیط زیست به پیامدهای این حملات بر منابع طبیعی و کشاورزی اطراف انبار نفت شهران اشاره کرد و گفت: «در محدوده شهران حدود ۸۰۰ تا ۱۰۰۰ هکتار باغات توت و خرمالو وجود دارد که از نظر ژنتیکی بسیار ارزشمند هستند و در واقع بخشی از ذخایر ژنتیکی کشور به شمار می‌آیند. به گفته کارشناسان، در هیچ نقطه دیگری از کشور چنین تراکم و مجموعه‌ای از درختان توت_ چه توت سفید و چه شاتوت_ و نیز خرمالوی باکیفیت وجود ندارد.»

وی افزود: «این باغات علاوه بر ارزش ژنتیکی، نقش مهمی در بهبود کیفیت هوای تهران دارند، تولید محصول می‌کنند و برای مردم منطقه نیز اشتغال ایجاد کرده‌اند. با این حال، باغداران منطقه اعلام کرده‌اند که پس از اصابت به انبار نفت شهران، با مشکلات جدی مواجه شده‌اند.»

ورود بنزین به قنوات

فلسفی توضیح داد: «اگرچه مخازن سوخت تخلیه شده و به ظاهر بحران پایان یافته، اما گزارش‌هایی از باغداران دریافت کرده‌ایم که نشان می‌دهد بنزین از طریق خاک به قنوات و چاه‌های کشاورزی نشت کرده است. حتی گفته می‌شود در برخی موارد، آب چاه‌ها به حدی آلوده شده که اگر کبریت یا سیگاری به آن نزدیک شود، شعله‌ور می‌شود. این مسأله علاوه بر آلودگی آب، امکان آبیاری باغات را نیز با مشکل جدی مواجه کرده و تهدیدی برای ادامه فعالیت کشاورزی در منطقه محسوب می‌شود.»

پیمان فلسفی، با اشاره به پیگیری‌های انجام‌شده برای رسیدگی به وضعیت باغات آسیب‌دیده در محدوده شهران گفت: «موضوع را به وزارت نفت اعلام کردم و دوستان، جمعی را برای بازدید به منطقه اعزام کردند. همچنین این وضعیت را به وزارت جهاد کشاورزی نیز اعلام کردم و تأکید داشتم که باید به داد این باغات رسید و برای نجات آنها اقدام کرد؛ چراکه این باغات، خود یک ذخیره ارزشمند زیست‌محیطی محسوب می‌شوند.»

او، با طرح موضوع تروریسم زیست‌محیطی اظهار کرد: «به نظر من، یکی از مسائلی که باید به آن توجه شود، همین مفهوم تروریسم زیست‌محیطی است. ممکن است دشمن در برخی نقاط، با هدف ایجاد آسیب‌های زیست‌محیطی اقدام به حمله کرده باشد. این اقدامات، اولاً برخلاف قوانین و مقررات جنگ است و بر اساس کنوانسیون‌های بین‌المللی، آسیب رساندن به مراکزی که می‌تواند آثار زیست‌محیطی عمومی و گسترده داشته باشد، اساساً مغایر مقررات جنگی محسوب می‌شود.»

فلسفی افزود: «با این حال، آنها با علم به اینکه چنین حملاتی می‌تواند آثار زیست‌محیطی جدی به دنبال داشته باشد، این اقدامات را انجام دادند. بنابراین، این رفتارها هم می‌تواند مصداق جنایت جنگی باشد و هم در چارچوب تروریسم زیست‌محیطی قابل بررسی است.»

وی با اشاره به اقدامات خود در جایگاه رئیس فراکسیون کشاورزی و امور عشایر مجلس شورای اسلامی گفت: «کاری که توانستم انجام دهم این بود که به‌عنوان رئیس فراکسیون کشاورزی و امور عشایر مجلس - که در آن یک کمیته محیط زیست و منابع طبیعی نیز ایجاد کرده‌ایم - با چهار سازمان بین‌المللی مکاتبه کردم. از جمله با فائو، یونپ، یونیدو و سازمان جهانی هواشناسی درباره این موضوعات مکاتبه انجام شد. در این نامه‌ها، با اعلام و محکوم کردن این اتفاقات، از این سازمان‌ها خواستم حداقل کاری که می‌توانند انجام دهند، محکوم کردن این وقایع و اعمال تجاوزکارانه باشد.»

فلسفی ادامه داد: «البته هنوز پاسخی از این سازمان‌ها دریافت نکرده‌ایم، اما به نظر من لازم است سازمان حفاظت محیط زیست به‌عنوان مدعی اصلی این موضوعات، پیگیری‌ها را ادامه دهد تا ان‌شاءالله نتیجه‌ای حاصل شود.»

پاسخ به پیگیری‌های حقوقی کشورهای حوزه خلیج فارس

وی با تأکید بر ضرورت پیگیری حقوقی و بین‌المللی پیامدهای جنگ گفت: «وقتی موضوع، موضوع جنگ و محیط زیست است، باید توجه کنیم که دشمن در برخی موضوعات علیه ما اقدام حقوقی بین‌المللی انجام داده است. برای مثال، در مواردی که فرودگاه‌های آنها در مقابل حمله به فرودگاه‌های ما، مورد اصابت قرار گرفت یا هواپیماهای غیرنظامی‌شان آسیب دید، در سطح بین‌المللی پیگیری‌هایی علیه ما انجام دادند؛ در حالی که تعداد زیادی از هواپیماهای غیرنظامی ما در جنگ آسیب دید.»

لزوم شکایت به ایکائو

فلسفی افزود: «با وجود این، شش کشور عربی علیه جمهوری اسلامی ایران در ایکائو یعنی سازمان بین‌المللی هوانوردی، ادعای خسارت کرده‌اند و حتی توانسته‌اند علیه ما حکم بگیرند. این اتفاق در ماه اول جنگ رخ داد. حالا ما هم باید بررسی کنیم که چند سازمان بین‌المللی علیه اقدامات جنایتکارانه‌ای که دشمن در چهار ماه گذشته علیه ما انجام داده، حکم صادر کرده‌اند؛ چه در حوزه محیط زیست و چه در سایر حوزه‌ها.»

عضو هیأت رئیسه کمیسیون کشاورزی مجلس تأکید کرد: «اگر بتوانیم از سوی سازمان‌های بین‌المللی متولی این موضوعات، احکام حقوقی، قانونی و رسمی دریافت کنیم، آن‌گاه می‌توان گفت اقدامات مناسبی در این زمینه انجام شده است.»

او تصریح کرد: «به نظر من نباید صبر کنیم تا جنگ تمام شود و بعد تازه بگوییم برویم آثار و خسارت‌ها را برآورد کنیم یا برای گرفتن غرامت اقدام کنیم. همین حالا و در شرایط جنگ، باید برای محکوم کردن این اقدامات پیگیری‌های لازم انجام شود. مجلس نیز هر کمکی از دستش برآید، حتماً در این زمینه انجام خواهد داد.»

پسماندهای جنگ

فلسفی، با اشاره به موضوع پسماندهای جنگی و آثار زیست‌محیطی حملات اخیر گفت: «این موضوع از جمله مسائلی است که باید به‌طور جدی مورد توجه قرار گیرد؛ بویژه در زمان آواربرداری در مناطق مسکونی که در نتیجه حملات دشمن آسیب دیده‌اند.»

وی افزود: «آثار و عوارض ناشی از این حملات در مناطق مسکونی، پیامدهای زیست‌محیطی دارد و می‌تواند بر سلامت مردم اثر بگذارد. بخش عمده‌ای از بقایا و پسماندهای ناشی از انفجار موشک‌ها، بمب‌ها، راکت‌ها و سایر مهمات دشمن، ماهیتی سمی دارد. این مواد، چه در همان مراحل اولیه آواربرداری که بخار، گاز و ترکیبات آلاینده از آنها متصاعد می‌شود و چه در مراحل بعدی، نیازمند بررسی دقیق و تخصصی هستند.»

فلسفی تأکید کرد: «البته در بررسی و اطلاع‌رسانی درباره این موضوعات باید دقت شود که به مردم نگرانی، شوک یا تنش وارد نشود؛ اما در عین حال نباید از اصل مسأله غفلت کرد. لازم است عوارض زیست‌محیطی این پسماندها به‌طور دقیق بررسی و برای رسیدگی به آنها اقدام شود.»

جلوگیری از تعدیل نیرو

فلسفی با اشاره به حمایت‌های مالی پیش‌بینی‌شده برای بنگاه‌های آسیب‌دیده گفت: «بانک‌ها اکنون آمادگی دارند تسهیلاتی ارائه دهند تا از تعدیل نیروی انسانی جلوگیری شود و بخشی از خسارت‌های واردشده به کارخانجات جبران شود. همچنین لازم است سرمایه در گردش اولیه در اختیار برخی واحدهای تولیدی قرار گیرد؛ زیرا تعدادی از کارخانه‌ها آسیب دیده‌اند و به‌طور طبیعی برای ادامه فعالیت، نیازمند حمایت مالی هستند.»

فلسفی، عضو هیأت‌رئیسه کمیسیون کشاورزی مجلس، بر ضرورت بهره‌گیری از فناوری‌های دانش‌بنیان و بومی برای بازمهندسی صنایع تأکید کرد. هدف از این اقدام، ایجاد صنایع سبز و تاب‌آور است تا با کاهش آلایندگی و حفظ محیط زیست، امکان تداوم فعالیت کارخانه‌ها در شرایط جنگ و پساجنگ تضمین شود.

بیش از ۲۰۰ گونه گیاهی و جانوری تحت تأثیر تبعات جنگ

حمید ظهرابی، معاون محیط زیست طبیعی و تنوع زیستی سازمان حفاظت محیط زیست کشور در این نشست مشترک بر اهمیت جایگاه ایران در حوزه تنوع زیستی در جهان تأکید کرد و گفت: «کشور ما از نظر تنوع زیستی جایگاه بسیار مهمی دارد. دو تا (زاگرس و البرز) از کانون‌های داغ تنوع زیستی جهان (Hotspots Biodiversity) در محدوده جغرافیایی کشور ما به هم می‌رسند و تلاقی پیدا می‌کنند. متأسفانه یکی از این کانون‌های داغ که ما آن را با عنوان زاگرس می‌شناسیم، در جریان جنگ به‌شدت درگیر و دچار آسیب زیادی شد.»

ظهرابی این مسأله را از تلخ‌ترین ابعاد جنگ دانست و گفت: «زاگرس، با ویژگی‌های خاص خود، از نظر تنوع گونه‌ای، تنوع ژنتیکی و تنوع اکوسیستمی، منطقه‌ای بسیار ویژه و کم‌نظیر است.»

این کارشناس ادامه داد: «کشور ما سال‌ها تحت تأثیر بهره‌برداری ناپایدار از منابع طبیعی قرار داشته است. علاوه بر آن، طی چهار تا پنج سال گذشته، خشکسالی‌های شدید و پیاپی را تجربه کرده‌ایم. در چنین شرایطی که طبیعت تحت فشار مضاعف قرار داشت، وقوع جنگ به‌مثابه یک مصیبت جدید و شوک دیگر عمل کرد و شرایط را واقعاً به وضعیت بسیار دشواری رساند. این مجموعه عوامل باعث شد طبیعت کشور آسیب‌های سنگینی را متحمل شود.»

۲۱۳ گونه در معرض انقراض

او افزود: «در حال حاضر، ۲۱۳ گونه از گیاهان و جانوران کشور در معرض تهدید قرار دارند و اگر چاره‌اندیشی نکنیم، احتمال انقراض آنها وجود دارد. این آمار نشان‌دهنده شکنندگی وضعیت تنوع زیستی ماست.»

معاون محیط طبیعی با اشاره به عوامل جهانی تهدیدکننده تنوع زیستی گفت: «در سطح دنیا، عوامل مختلفی تنوع زیستی را تهدید می‌کنند. دو عامل اول، یعنی تخریب، تغییر کاربری و نابودی زیستگاه‌ها، در مجموع حدود ۴۲ درصد از علل اصلی تخریب تنوع زیستی را تشکیل می‌دهند و مهم‌ترین عامل محسوب می‌شوند.» ظهرابی افزود: «پس از آن، بهره‌برداری بی‌رویه از طبیعت است که دومین عامل مهم نابودی تنوع زیستی در جهان است. یکی از دغدغه‌های جدی ما این است که در شرایط جنگی و فشارهای اقتصادی ناشی از آن، ممکن است بهره‌برداری از طبیعت شدت بگیرد. در چنین شرایطی، خطر آن وجود دارد که فشار بیشتری به منابع طبیعی وارد شود.»

در دام بهره‌برداری بیش از حد از طبیعت

او خطاب به بخش خصوصی اظهار کرد: «از بخش خصوصی انتظار داریم که در این شرایط به ما کمک کند تا در دام بهره‌برداری بیش از حد از این طبیعت شکننده و آسیب‌دیده نیفتیم. اگر فشار مضاعف بر طبیعت وارد شود، آسیب‌های آن می‌تواند جبران‌ناپذیر باشد.»

ظهرابی در ادامه به آثار مستقیم و غیرمستقیم جنگ بر تنوع زیستی اشاره کرد و گفت: «جنگ آثار متعددی بر تنوع زیستی داشت؛ از جمله آتش‌سوزی‌ها، تخریب‌های مستقیم، از بین رفتن زیستگاه‌ها، کاهش تنوع زیستی و وقوع آلودگی‌ها در طبیعت.»

> در حال حاضر، ۲۱۳ گونه از گیاهان و جانوران کشور تحت تأثیر پیامدهای جنگ در معرض تهدید قرار دارند و اگر چاره‌اندیشی نکنیم، احتمال انقراض آنها وجود دارد. این آمار نشان‌دهنده شکنندگی وضعیت تنوع زیستی ماست

او با اشاره به ابعاد پنهان آلودگی‌ها افزود: «زمانی که انسان مستقیماً با آلودگی مواجه می‌شود، موضوع برای ما ملموس است و صدایی برای اعتراض وجود دارد. اما طبیعت، در واقع پذیرنده اصلی همه آن آلودگی‌هایی است که در شهرها رخ می‌دهد. گرد و غبار و آلاینده‌ها به هوا می‌روند و سپس یا ته‌نشین می‌شوند یا همراه با بارندگی -آنچه به‌عنوان «باران سیاه» شناخته می‌شود- به عرصه‌های طبیعی کشور بازمی‌گردند.»

ظهرابی تأکید کرد: «این آلاینده‌ها وارد اجزای مختلف طبیعت می‌شوند، در خاک و آب نفوذ می‌کنند، در بدن موجودات زنده تجمع می‌یابند و به زنجیره غذایی وارد می‌شوند. پیامدهای این آلودگی‌ها می‌تواند ماندگار و بلندمدت باشد و آثار آن برای سال‌ها باقی بماند.»

او هشدار داد که آسیب‌های ناشی از آلودگی‌های جنگی، بویژه در اکوسیستم‌های حساس، می‌تواند اثرات دائمی برجای بگذارد و لازم است با نگاه علمی، دقیق و بلندمدت مورد مطالعه و مدیریت قرار گیرد.

ظهرابی با تأکید بر اهمیت خدمات اکوسیستمی گفت: «بحث خدمات اکوسیستمی بسیار مهم است. وقتی منطقه‌ای می‌سوزد، آسیب می‌بیند یا تخریب می‌شود، فقط پوشش گیاهی یا ظاهر طبیعت از بین نمی‌رود؛ بلکه مجموعه‌ای از خدماتی که آن اکوسیستم ارائه می‌کند نیز دچار اختلال می‌شود.»

او افزود: «جنگل‌ها و عرصه‌های طبیعی خدمات متعددی ارائه می‌کنند؛ از جمله تأمین امنیت و زیستگاه برای سایر موجودات، کمک به تأمین و تنظیم منابع آب، جلوگیری از ایجاد گرد و غبار، حفاظت از خاک و ده‌ها خدمت دیگر که اکوسیستم به‌طور طبیعی در اختیار انسان و سایر موجودات قرار می‌دهد. وقتی این عرصه‌ها آسیب می‌بینند، همه این خدمات نیز دچار تحول و اختلال می‌شود و طبیعتاً آسیب‌های ناشی از آن، ماندگار و طولانی‌مدت خواهد بود.»

معاون محیط طبیعی کشور با اشاره به آثار جنگ بر حیات‌وحش اظهار کرد: «درباره حیات‌وحش نیز می‌دانیم که سر و صدا، انفجارها و آشفتگی‌های ناشی از جنگ تا چه اندازه می‌تواند آسیب‌زا باشد. این عوامل می‌توانند بر رفتار، امنیت، جابه‌جایی، تولیدمثل و بقای گونه‌های جانوری تأثیر بگذارند.»

ظهرابی یکی دیگر از آسیب‌های وارد‌شده به سازمان حفاظت محیط زیست را تخریب اماکن و تجهیزات حفاظتی دانست و گفت: «یکی دیگر از آسیب‌هایی که ما در این دوره متحمل شدیم، تخریب اماکن حفاظتی، ساختمان‌های اداری، خودروها و تجهیزات سازمان بود. این مسأله برای سازمانی که از پیش نیز با کمبود منابع مواجه است، می‌تواند بسیار اثرگذار و محدودکننده باشد.»

حمله به ۱۷ منطقه تحت حفاظت محیط‌زیست

او در تشریح گستره آسیب‌ها افزود: «اگر بخواهم به‌صورت خلاصه عرض کنم، در جنگ ۱۲ روزه، به‌دلیل وقوع آتش‌سوزی‌ها، بخشی از عرصه‌های طبیعی متأسفانه طعمه حریق شدند. در جنگ رمضان نیز ۱۷ منطقه تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست تحت تأثیر قرار گرفت و ساختمان‌ها و تأسیسات ما در بخش‌های مختلف آسیب دید.»

او سپس به اقدامات سازمان حفاظت محیط زیست در دوران جنگ اشاره کرد و گفت: «کاری که از دست ما برمی‌آمد این بود که در این دوران حضور داشته باشیم، حفاظت را ادامه دهیم و اجازه ندهیم روند حفاظت از طبیعت و تنوع زیستی کشور متوقف شود. همکاران ما در بخش‌های مختلف، از جمله مدیران و کارشناسانی که باید مجوز صادر یا از بخش‌های اقتصادی حمایت می‌کردند، در محل کار حضور داشتند و وظایف خود را دنبال کردند.»

ظهرابی تأکید کرد: «حتی در برخی روزها که تعطیل رسمی بود، همکاران ما محیط کار را ترک نکردند و در محل حضور داشتند. برای هماهنگی‌های داخلی نیز گروه‌هایی در فضای مجازی و شبکه‌های داخلی ایجاد کرده بودیم تا بتوانیم مسائل را پیگیری و مدیریت کنیم.»

ظهرابی ادامه داد: «همچنین دستورالعمل‌هایی صادر شد تا مشخص شود در مواجهه با شرایط جنگی چه باید کرد و چگونه باید موضوعات را مستندسازی کرد. مستندسازی خسارت‌ها و آثار جنگی برای ما اهمیت زیادی داشت و تلاش شد فرآیند ثبت و پیگیری آسیب‌ها به‌صورت منظم انجام شود.»

او به موضوع حیوانات در معرض آسیب اشاره کرد و گفت: «در برخی نقاط، حیواناتی وجود داشتند که ممکن بود در اثر شرایط جنگی آسیب ببینند یا در صورت رها شدن، خطری برای انسان‌ها ایجاد کنند. جابه‌جایی این حیوانات خود یک فرآیند سنگین و پیچیده بود؛ زیرا در میانه جنگ باید این حیوانات بیهوش، منتقل و در شرایط ایمن نگهداری می‌شدند.»

ظهرابی افزود: «این اقدامات هم در باغ پرندگان تهران انجام شد و هم در برخی کلینیک‌های درمانی و مراکز مرتبطی که تحت نظارت ما بودند. آماده‌سازی این مراکز برای شرایط ویژه، جابه‌جایی حیوانات و مدیریت خطرات احتمالی از جمله اقداماتی بود که در این دوره انجام گرفت.»

او همچنین به پیگیری‌های بین‌المللی اشاره کرد و گفت: «یکی دیگر از اقدامات ما، مکاتبه با مراجع بین‌المللی و درخواست مواجهه جدی‌تر با این موضوع بود. از مسئولان و نهادهایی که در سطح جهان ادعا می‌کنند نگران محیط زیست هستند، خواستیم نسبت به این آسیب‌ها و پیامدهای جنگی، برخورد جدی‌تری داشته باشند.»

ظهرابی ادامه داد: «در این دوره، در سراسر کشور نیز اقداماتی انجام شد. از جمله در موزاییک حفاظتی کشور، سپرهای آبی نصب شد و تلاش کردیم در کنار محیط‌بانان باشیم، خودمان در میدان حضور داشته باشیم و چارچوب حفاظت از تنوع زیستی و عرصه‌های طبیعی با قوت ادامه پیدا کند.»

محیط زیست، یکی از قربانیان اصلی جنگ

محمدعلی طهماسبی بیرگانی، مشاور رئیس سازمان حفاظت محیط زیست کشور، در ابتدای سخنان خود در نشست مشترک بخش خصوصی و سازمان حفاظت محیط زیست با اشاره به وضعیت محیط زیست در شرایط جنگی اظهار کرد: «محیط زیست زبانی ندارد که بگوید چه بلایی بر سرش آمده است؛ اما در عین حال، همواره یکی از اصلی‌ترین قربانیان جنگ محسوب می‌شود. دلیل این موضوع نیز روشن است، زیرا محیط زیست بستر حیات است و تمام اجزای زندگی انسان و سایر موجودات در آن شکل می‌گیرد.» وی افزود: «تمام آلودگی‌ها، اعم از آلودگی آب، خاک و هوا و همچنین تخریب مراتع، جنگل‌ها و آسیب به تنوع زیستی، همگی به بستر حیات مربوط می‌شوند. در شرایط جنگی، این مؤلفه‌ها آسیب‌های جدی می‌بینند و پیامدهای آن نیز گسترده و طولانی‌مدت است.»

مشاور رئیس سازمان حفاظت محیط زیست ادامه داد: «به همین دلیل، سازمان حفاظت محیط زیست علاوه بر وظایف ذاتی خود، در شرایط اضطراری و جنگی ناچار است مجموعه‌ای از اقدامات اضافی و ویژه را نیز انجام دهد تا بتواند از محیط زیست کشور حفاظت کند. در چنین شرایطی، لازم است نوعی تحول نهادی در نحوه عمل و مدیریت سازمان شکل بگیرد.»

وی با اشاره به رویکردهای سازمان در این زمینه گفت: «رویکردها و راهبردهایی که سازمان حفاظت محیط زیست در پیش گرفته است، در مجموع بر این هدف متمرکز است که از سرمایه‌های طبیعی و حیاتی کشور حفاظت شود. در شرایط بحران، این رویکردها باید به‌گونه‌ای اجرا شوند که مدیریت صحیحی اعمال گردد تا کمترین میزان آسیب به محیط زیست وارد شود.»

طهماسبی افزود: «در گام بعدی، موضوع بازسازی و ترمیم اکوسیستم‌ها مطرح می‌شود تا فرآیند بازگشت‌پذیری شرایط نیز تسهیل شود. در کنار آن، پایش دقیق شرایط نیز ضروری است تا بتوانیم ارزیابی کنیم چه اتفاقاتی رخ داده و چه پیامدهایی برای محیط زیست کشور ایجاد شده است.»

وی تأکید کرد: «در همین راستا و در شرایط جنگی، رویکردها و راهبردهای سازمان حفاظت محیط زیست در حین جنگ و پس از جنگ با تکیه بر یک حکمرانی مناسب طراحی و دنبال شده است.» وی در ادامه به رویکردهای پیشگیرانه پیش از وقوع بحران اشاره کرد و گفت: «یکی از محورهای مهم، رویکردهای پیشگیرانه پیش از جنگ است. ما باید از قبل خود را برای شرایطی آماده می‌کردیم که در صورت بروز بحران، سازمان کمترین خسارت را متحمل شود و در عین حال محیط طبیعی کشور نیز کمترین آسیب را ببیند. همچنین لازم بود تدابیری اندیشیده شود تا سلامت انسان‌ها نیز تا حد ممکن حفظ شود.»

> در ارزیابی‌های اولیه آسیب به محیط زیست، مشخص شد که تعدادی از مناطق، ابنیه‌ها و تجهیزات سازمان آسیب دیده‌اند. برآورد خسارت مربوط به ابنیه و تجهیزات سازمان حدود نزدیک به ۲۰۰ میلیارد تومان بوده است

طهماسبی افزود: «در این حوزه مجموعه‌ای از برنامه‌ها و راهبردها تعریف شده است. هر یک از این راهبردهای پیشگیرانه دارای برنامه‌های مشخصی هستند که در قالب برنامه‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت طراحی شده‌اند و سازمان در چارچوب آنها اقداماتی را دنبال کرده است.» وی در ادامه به اقدامات مدیریتی در زمان بحران اشاره کرد و گفت: «یکی از مهم‌ترین محورهای عملکرد سازمان در زمان جنگ، مدیریت بحران بوده است. در این دوره تلاش شد علاوه بر پایش‌های روتینی که همواره انجام می‌شود، پایش‌های سریع و ویژه نیز صورت گیرد تا وضعیت محیط زیست به‌صورت مستمر ارزیابی شود.»

طهماسبی افزود: «این پایش‌ها در حوزه‌های مختلفی انجام شد و مجموعه‌ای از اقدامات حفاظتی و نظارتی در بخش‌های گوناگون محیط زیست کشور صورت گرفت.»

وی تأکید کرد: «یکی از مهم‌ترین محورهای راهبردی سازمان، اقدامات پس از جنگ است. این اقدامات اهمیت بسیار زیادی دارند و تمرکز اصلی آنها بر بازسازی و ترمیم اکوسیستم‌ها قرار دارد تا آسیب‌های وارد شده تا حد ممکن جبران شود و شرایط برای بازگشت تدریجی اکوسیستم‌ها به وضعیت پایدار فراهم شود.»

طهماسبی با تأکید بر نقش بخش خصوصی و اتاق بازرگانی در فرآیند بازسازی و جبران خسارت‌های زیست‌محیطی اظهار کرد: «در این بخش، به نظر من بخش خصوصی و اتاق بازرگانی می‌توانند نقش بسیار مهمی ایفا کنند. ما با مجموعه‌ای از سرمایه‌گذاری‌ها مواجه هستیم که باید انجام شود و بخشی از آن می‌تواند به سمت بخش خصوصی هدایت شود.»

خسارت‌ها از مرز میلیارد دلار می‌گذرد

وی با اشاره به ابعاد گسترده خسارات واردشده به محیط زیست کشور افزود: «اگر بخواهم حجم خسارت‌ها را به‌صورت کلی بیان کنم، برآورد ما از خسارت‌های زیست‌محیطی ناشی از دو جنگ، از مرز میلیارد دلار عبور می‌کند. البته این یک برآورد اولیه است و سازمان حفاظت محیط زیست در قالب یک فرآیند شش‌گانه، در حال دقیق‌سازی، مستندسازی و آماده‌سازی این برآوردها برای ارائه به مراجع داخلی و بین‌المللی و همچنین پیگیری حقوقی است.»

مشاور رئیس سازمان حفاظت محیط زیست ادامه داد: «این سه رویکرد اصلی که پیش‌تر به آنها اشاره شد، باید با کمک دستگاه‌های بالادستی دنبال شود؛ به‌گونه‌ای که سازمان حفاظت محیط زیست به‌عنوان یک نهاد حکمران در این حوزه مورد توجه قرار گیرد. این موضوع هم در اسناد بالادستی کشور و هم در اسناد بین‌المللی مورد تأکید قرار دارد.»

وی با اشاره به اقدامات فوری سازمان پس از آغاز شرایط اضطراری گفت: «بلافاصله با دستور سرکار خانم دکتر انصاری، کارگروه شرایط اضطرار در سازمان حفاظت محیط زیست تشکیل شد. در این چارچوب، دستورالعمل‌های مختلفی تدوین و ابلاغ شد؛ هم دستورالعمل‌های تخصصی و هم دستورالعمل‌هایی که برای دستگاه‌های مختلف قابل استفاده بود.»

طهماسبی در ادامه با اشاره به پیگیری‌های مکاتباتی سازمان با نهادهای بین‌المللی اظهار کرد: «سازمان حفاظت محیط زیست نیز حدود ۱۳ تا ۱۴ مکاتبه در این زمینه انجام داده است. این مکاتبات بخشی از اقدامات نرم‌افزاری و نهادی سازمان در مواجهه با شرایط جنگی و پیگیری آسیب‌های زیست‌محیطی بوده است.»

طهماسبی به ارزیابی‌های اولیه خسارات اشاره کرد و گفت: «در ارزیابی‌های اولیه آسیب به محیط زیست، مشخص شد که تعدادی از مناطق، ابنیه‌ها و تجهیزات سازمان آسیب دیده‌اند. برآورد خسارت مربوط به ابنیه و تجهیزات سازمان حدود نزدیک به ۲۰۰ میلیارد تومان بوده است.» مشاور رئیس سازمان حفاظت محیط زیست ادامه داد: «در بخش زیستگاه‌ها نیز در جنگ ۱۲ روزه حدود ۸۴۵ هکتار و در جنگ رمضان حدود ۶۵۰۰ هکتار از زیستگاه‌ها و عرصه‌های طبیعی کشور آسیب دیده‌اند. بر اساس برآوردهای انجام‌شده، خسارت بخش محیط طبیعی به‌ترتیب حدود ۱۹.۲ همت و ۶.۴ همت برآورد شده است.»

وی افزود: «البته در بخش محیط زیست انسانی، به دلیل محدودیت‌هایی که وجود دارد، هنوز در حال تکمیل اطلاعات هستیم. در این زمینه مکاتبات مختلفی با نهادهای بالادستی و امنیتی انجام داده‌ایم و خوشبختانه نتایج خوبی نیز در حال حاصل شدن است. این نهادها نیز وارد شده‌اند و در حال کمک هستند تا بتوانیم به داده‌ها و اطلاعات لازم دسترسی پیدا کنیم.»

طهماسبی با اشاره به گستره جغرافیایی خسارات تصریح کرد: «مناطق مختلفی تحت تأثیر خسارت قرار گرفته‌اند. در حوزه ابنیه و تجهیزات، ما در ۲۰ شهرستان و ۱۰ استان آسیب داشته‌ایم. پراکندگی این آسیب‌ها بسیار متنوع بوده و شدت خسارت از موارد کم تا موارد بسیار زیاد متغیر است.»